

Hoofdstuk 17

Agrarisch gebied

Ludwig De Loose¹ - Maarten Stieperaere¹ - Johan Peymen² - Luc De Bruyn² - Dirk Van Gijsegem³

¹ Vlaamse Landmaatschappij - ² Instituut voor Natuurbehoud - ³ ALT, Vlaamse Onderzoekseenheid Land- en Tuinbouwconomie

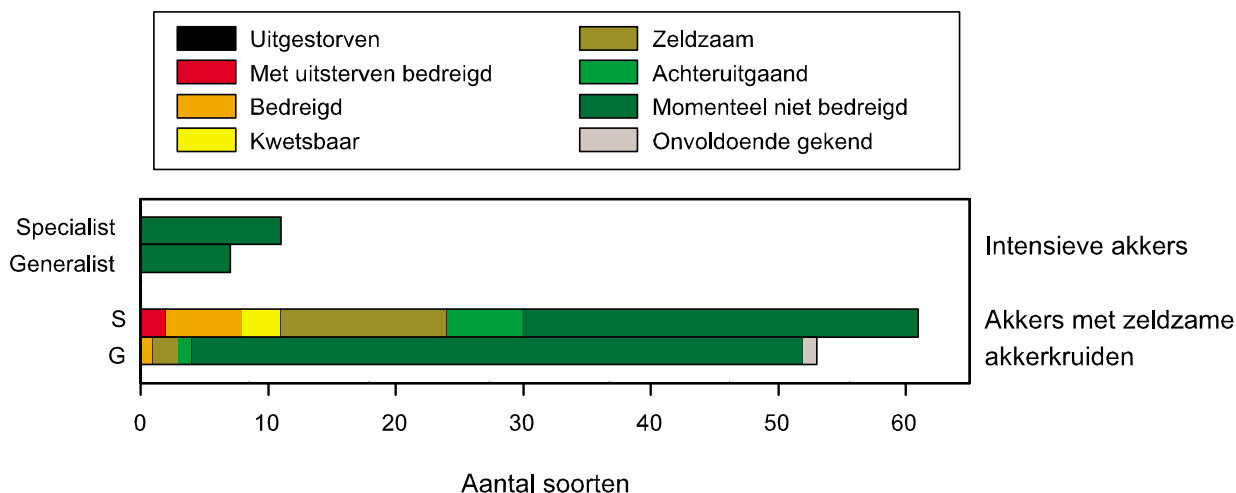
- ➔ Akkers met zeldzame akkerkruiden hebben een beschermingsgraad van ongeveer 45 %, maar in totaal bedraagt dit maar 102 ha in Vlaanderen.
- ➔ Het Programmeringsdocument voor plattelandsontwikkeling Vlaanderen 2000-2006 (PDPO) stelt dat de oppervlakte grond waarop weidevogelbeheer wordt toegepast tegen 2006 in totaal 1.500 ha moet bedragen. Halfweg de programmeringsperiode is deze doelstelling voor slechts 30 % gehaald.
- ➔ Bijna 60 % van de oppervlakte weidevogelgebied ligt eveneens in Vogelrichtlijngebied.
- ➔ Ruilverkavelingsplannen leveren een positieve bijdrage voor de ecotoopgroepen bossen, heiden en vennen, moerassen en waterrijke gebieden. Van historisch permanent grasland en ruigten wordt een achteruitgang verwacht.

In dit hoofdstuk wordt agrarisch gebied gedefinieerd als de natuurwaarden die in landbouwgebruik zitten (akkers, graslanden, kleine landschapselementen). Dit wil niet zeggen dat het hier alleen over gebieden gaat waar een agrarische

bestemming aan is gekoppeld (gewestplan). Het is ook mogelijk dat gebieden in landbouwbeheer zijn, maar op het gewestplan een niet-agrarische bestemming hebben. Dit is belangrijk voor de interpretatie van beheerovereenkomsten. Voor de graslanden is er een overlapping met hoofdstuk 10 waar de soortenrijke graslanden onder de loep worden genomen. Naast een beperkte toestandsbeschrijving worden ook de instrumenten beheerovereenkomsten en ruilverkaveling beschreven. Hiervoor worden een aantal indicatoren aangereikt die op termijn (volgende natuurrapporten) verder kunnen worden gebruikt. De huidige toestand en de evaluatie van deze instrumenten worden verder toegelicht.

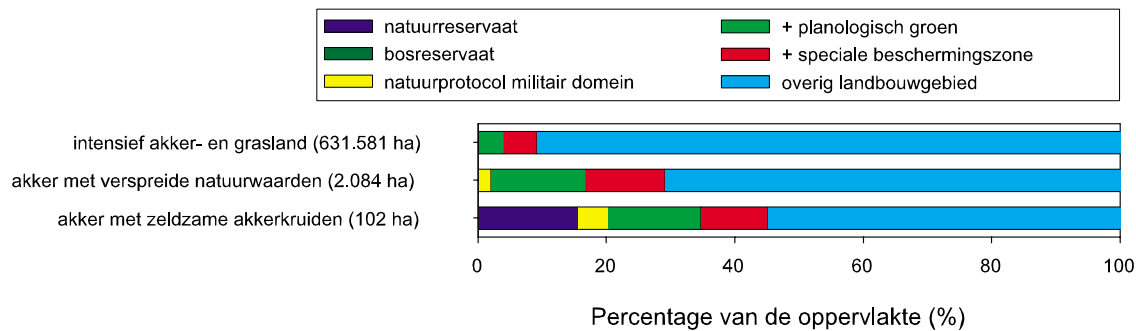
1 Toestand

Aan de hand van het in 2001 opgesteld ecologische register voor de vaatplanten [42] is het mogelijk om de toestand van de flora in onze Vlaamse agrarische gebieden te beschrijven. De toestand van een aantal voedselrijke, vochtige tot natte ecotopen is al in de vorige hoofdstukken besproken (o.a. soortenarm permanent cultuurlandschap in hoofdstuk 10, vegetaties van vochtige tot natte, zeer voedselrijke bodems in hoofdstuk 9). Wat onmiddellijk

Figuur 17.1: Verdeling van de vaatplantsoorten typisch voor de Vlaamse agrarische milieus over de verschillende rodelijstcategoriën (brongegevens: [42]) (<http://www.nara.be/>).

Figuur 17.2: Procentuele verdeling van de beschermingsstatuten voor het agrarisch gebied in Vlaanderen. Eerst is de oppervlakte natuur- en bosreserveaat weergegeven, gevolgd door militair domein met natuurprotocol. Daarna wordt telkens de oppervlakte weer gegeven die er bij komt wanneer een ander beschermingsstatuut mee in beschouwing wordt genomen (methode: zie inleiding deel II).

opvalt, is het grote aantal niet bedreigde soorten (figuur 17.1). Bij de 'intensieve akkers' kunnen alle soorten tot 'niet bedreigde soorten' worden gerekend. De algemene trend voor de resterende ecotopen dat meer gespecialiseerde planten meer onder druk staan dan generalisten, die in een groter aantal habitats kunnen worden aangetroffen (hoofdstuk 3 Vaatplanten), komt hier slechts gedeeltelijk naar voren (figuur 17.1). In hoofdstuk 3 Vaatplanten wordt het onderscheid gemaakt tussen specialisten en generalisten en worden de plantensoorten aan de verschillende agrarische biotooptypes toegewezen.

Onder de generalisten valt slechts één bedreigde soort: driedistel. Het grootste aantal rodelijstsoorten ('uitgestorven' tot 'kwetsbaar') onder de specialisten groeit op akkers met zeldzame akkerkruiden (8 soorten, 13 %). Slechts 3 soorten worden met uitsterven bedreigd: torenkruid, vroege ereprijs en wit hongerbloempje.

2 Beleid

2.1 Gebiedsgerichte bescherming

Op basis van de Biologische Waarderingskaart zijn 30 grondgebruiksklassen gedefinieerd [252]. Deze zijn op hun beurt gegroepeerd in 8 biotopen, waarvan agrarisch gebied er één is. Deze biotoop wordt gevormd door 3 klassen:

- Intensief akker- en grasland (algemeen)
- Akkers met verspreide biologische waarden (vrij zeldzaam)
- Akkers met zeldzame akkerkruiden (zeldzaam)

Om de kwetsbaarheid van de biotopen te kunnen evalueren, is de gebiedsgerichte bescherming van de verschillende biotopen gekozen als indicator. In de toekomst

kan worden afgeleid of de natuurlijke biotopen een betere bescherming krijgen en het voortbestaan en/of de ontwikkeling ervan beter kan worden gegarandeerd. Voor de verschillende klassen is nagegaan welk aandeel wordt ingenomen door natuurreservaten, bosreservaten, natuurprotocol in militaire domeinen, planologische groenbestemmingen, Speciale Beschermingszones (Vogel- en Habitatrichtlijn) en Ramsar (zie figuur 17.2).

Op basis van figuur 17.2 kunnen de volgende conclusies geformuleerd worden:

- Naargelang de zeldzaamheid (afname van oppervlakte) en de biologische waarde toeneemt (algemeen - vrij zeldzaam - zeldzaam), stijgt ook de specifieke beschermingsgraad. Gebieden met intensief akker- en grasland krijgen het minst een specifieke bescherming. De bescherming van intensief akker- en grasland moet vooral worden gezien als een planologische bescherming voor open ruimte of als pleistergebied voor watervogels in de winter. Een kleine 10 % van dit grondgebruikstype (ca. 60.000 ha) ligt in Speciale Beschermingszones en wordt door groene gewestplanbestemmingen beschermd. Naast de geciteerde beschermingsstatuten zijn er ook bemestingsbeperkingen die een gebiedsgerichte bescherming geven (zie hoofdstuk 19 Vermesting). Akkers met zeldzame akkerkruiden hebben een beschermingsgraad van ongeveer 45 %, maar in totaal bedraagt dit maar 102 ha in Vlaanderen.
- Een klein deel van de akkers met verspreide natuurwaarden en de akkers met zeldzame akkerkruiden worden beschermd door militaire domeinen. Alleen van de akkers met zeldzame akkerkruiden behoort een belangrijk deel tot de natuurreservaten (16 %). Het streefdoel op lange termijn is een volledige bescherming van deze klasse.

2.2 Instrumenten

Agrarisch natuurbeheer heeft te maken met de verbreding van de landbouw, met de verweving van functies en met de zorgplicht. Agrarisch natuurbeheer heeft ook te maken met land- en tuinbouwers die natuurliefhebbers zijn en met zorgvuldig omspringen met de natuur om het maatschappelijk draagvlak voor landbouw te vergroten.

In een doorsnee landbouwbedrijf zijn er heel wat mogelijkheden om agrarisch natuurbeheer in te passen in de bedrijfsvoering. Bij landbouwers komt erfbeplanting het meeste voor omdat het eenvoudig realiseerbaar is en vaak wordt gesubsidieerd door de overheid.

Kleine landschapselementen (bomenrijen, houtkanten en heggen) kunnen verschillende vormen aannemen en dragen bij tot de diversiteit. Ze kunnen fungeren als permanente verblijfplaats, kunnen een rol spelen in een bepaalde levensfase, zich bevinden op een foerageerroute of op de route naar nieuwe leefgebieden.

Op de weiden en akkers die voor landbouw worden gebruikt, is de diversiteit beperkt; de huidige bedrijfsvoering is niet meer geschikt voor vele levensvormen. Het doel van de uitbating is immers een zo groot mogelijke opbrengst te realiseren binnen de wettelijke milieunormen. Deze normen houden alleen rekening met de nutriëntenconcentraties in het oppervlakte- en grondwater. De toegelaten bemestingshoeveelheden zijn veel te hoog om nog een rijke fauna en flora mogelijk te maken. Bovendien is biologische verscheidenheid in akkers en weiden geen prioriteit. Voor de landbouwers hebben akkers en weiden een productiefunctie. Daarom hebben deze terreinen een monocultuur van gras en teelten. Omdat landbouwers vaak ook natuurliefhebbers zijn, bestaat er toch een zekere interesse voor de wilde planten en dieren die op hun akkers en weiden leven. Beheerovereenkomsten zijn instrumenten die de natuurlijke diversiteit op akkers en weilanden kunnen verhogen. Ook voldoende ecologische inbreng in het ruilverkavelingsproces kan een belangrijke impact hebben op de biodiversiteit in het agrarisch gebied.

Ook de biologische landbouwbedrijven spelen een belangrijke rol. Uit een onderzoek van de RSPB [272] blijkt dat de biodiversiteit in biologische landbouwbedrijven groter is dan in conventionele landbouwbedrijven. Zowel de diversiteit van fauna (vogels en vlinders, kevers en spinnen) als van flora ligt beduidend hoger bij de bio-landbouwers. Positieve praktijken in de biologische landbouw zijn het ontbreken van pesticiden en kunstmest, de grotere variëteit op het bedrijf en het zaaien van zomergranen in de lente.

Beheerovereenkomsten

Contracten die landbouwers op vrijwillige basis kunnen sluiten met de overheid worden beheerovereenkomsten genoemd. In ruil voor het naleven van de voorwaarden in het contract en het uitvoeren van maatregelen krijgt de landbouwer jaarlijks een vergoeding. Na vijf jaar kan het contract worden verlengd. De voorwaarden en de maatregelen zijn zo gekozen dat het milieu en de natuur er zowel kwantitatief als kwalitatief op vooruit gaan. Het is nog onduidelijk welk effect het sluiten van beheerovereenkomsten over kleine landschapselementen (KLE), akkerandbeheer, enz. heeft op ontsnippering.

Monitoringsprojecten moeten uitwijzen hoe groot de natuurverbetering juist is en hoe bepaalde voorwaarden of maatregelen nog kunnen worden bijgestuurd om het natuur- en milieuresultaat te verhogen.

Landbouwers kunnen sinds 2000 beheerovereenkomsten sluiten met de Vlaamse Landmaatschappij (VLM). Ze kunnen kiezen tussen 18 pakketten met verschillende doelstellingen:

- het zorgen voor kleine landschapselementen door heggen, houtkanten en poelen aan te leggen of te onderhouden (6 pakketten KLE's);
- de verbetering van de milieu- en natuurkwaliteit van waterlopen, wegbermen, KLE's en holle wegen door perceelsranden aan te leggen (6 pakketten perceelsrandenbeheer);
- de bescherming van weidevogels door de maai- of weidedatum uit te stellen of door nestbeschermers te plaatsen (3 pakketten weidevogelbeheer);
- het behoud van de natuurwaarde op graslandpercelen (1 pakket natuur);
- de verbetering van de waterkwaliteit door de bemesting te verminderen (2 pakketten water).

Vanaf 2003 worden er twee extra pakketten weidevogelbeheer aangeboden. Deze stimuleren de omzetting van akkers in grasland. In geselecteerde beheergebieden kunnen ook contracten over botanisch beheer worden gesloten. Hierdoor wil men de botanische toestand van graslanden en akkers verbeteren of in stand houden.

De gesloten overeenkomsten, oppervlaktes en lengten evolueren zoals is weergegeven in figuur 17.3. Er zijn relatieve totaalcijfers gebruikt om de verschuivingen die zich voordeden bij het intekenen op de verschillende pakketten duidelijker weer te geven. Uit figuur 17.3 kan worden afgeleid dat vooral de beheerpakketten over het onderhoud van poelen, het onderhoud van heggen, de aanleg van perceelsranden langs waterlopen op akkers en de plaatsing van nestbeschermers een toenemend succes kennen. Vaak sluiten landbouwers die nestbeschermers laten plaatsen

ook contracten weidevogelbeheer met beperking van de veebezetting (beweiden). Sinds begin 2003 is er 115 ha waarvoor een contract weidevogelbeheer met uitstel van maaidatum is opgesteld, 116 ha wordt beschermd door de beperking van de veebezetting, op 69 ha zijn nestbeschermers geplaatst en op 137 ha is de veebezetting beperkt en worden er nestbeschermers geplaatst. Het Programmeringsdocument voor plattelandsontwikkeling Vlaanderen 2000-2006 (PDPO) [14] stelt dat de oppervlakte gronden waarop weidevogelbeheer wordt toegepast tegen 2006 in totaal 1.500 ha moet bedragen. Halfweg de programmeringsperiode is slechts 30 % van dit streefcijfer gehaald.

Op een flink aantal percelen, die samen 3.233 ha groot zijn, is een contract voor KLE's gesloten. Hierdoor is de oppervlakte doelstelling uit het PDPO reeds voor 65 % gehaald. Een andere PDPO-doelstelling is voor 66 % gehaald: van de 280 ha perceelranden die moeten worden bereikt tegen 2006, staan er al 165 ha onder contract.

Beheerovereenkomsten weidevogelbeheer kunnen slechts in weinig weidevogelgebieden worden gesloten. In Vlaanderen is 45.738 ha grond afgebakend als weidevogelgebied. Ongeveer 30.760 ha weidevogelgebied is in landbouwgebruik en hiervan is 57 % grasland. Bijna 2 % van de graslanden in weidevogelgebieden staan in een contract weidevogelbeheer. De weidevogelgebieden aan de kust en in het Waasland doen het beter. Daar ligt ongeveer 4 % (292 ha) van de graslanden onder weidevogelbeheer. De gemiddelde grootte van een perceel waarvoor een contract weidevogelbeheer is gesloten, bedraagt 2,1 ha. De percelen onder weidevogelbeheer liggen meestal geïsoleerd. In de toekomst moet er meer aandacht worden besteed aan de vorming van aaneengesloten gebieden onder weidevogelbeheer. Een argument hiervoor is de kuikenoverleving en mobiliteit. Het aantal kuikens dat overleeft is evenredig met de grootte van de oppervlakte onder beheer en omgekeerd evenredig met de versnipperinggraad ervan. Dit streven naar aaneengesloten gebieden wordt bemoeilijkt door de percelen met permanent grasland. Deze vormen niet steeds aaneengesloten gehelen en worden dikwijls afgewisseld met akkerland. Aankopen in sommige gebieden gecombineerd met maatregelen om het abiotische milieu voor de dieren te verbeteren en beheerovereenkomsten op percelen in landbouwgebruik, zouden de populatie kunnen doen toenemen. Ook vluchtstroken zijn gunstig voor een aantal weidevogelsoorten, maar hiervoor zijn echter geen beheerpakketten beschikbaar. In 2003 wordt het mogelijk een aanvraag in te dienen om akkers om te zetten in grasland. Na de omzetting in grasland moet het beheerpakket beweiden of maaien worden nageleefd. Door deze pakketten in te zetten kan de autonome evolutie van grasland naar akker worden gecompenseerd. Dit geeft de weidevogels meer kans hun eieren uit te broeden en kuikens groot te brengen.

Bijna 60 % van de oppervlakte weidevogelgebied ligt ook in vogelrichtlijngebied. Voor afbakening van weidevogelgebieden wordt de grutto gebruikt. Dit verklaart waarom deze gebieden niet altijd overeenkomen met de vogelrichtlijngebieden, waarvoor de grutto niet werd gebruikt. De Europese Commissie heeft in Bijlage I van de Vogelrichtlijn een aantal vogelsoorten opgesomd waarvan de leefgebieden door de lidstaten moet worden beschermd. De soorten die op de lijst voorkomen zijn kwetsbaar op Europees niveau. De weidevogelsoorten (grutto, wulp, tureluur, Kievit, slobeend en zomertaling) worden niet op Europees niveau bedreigd. In West-Europa is hun toestand echter zorgwekkend. Door weidevogelgebieden af te bakenen en beheerovereenkomsten toe te passen kan de achteruitgang van de weidevogels worden tegengegaan.

De beheerpakketten weidevogelbeheer die tot en met 2002 werden gesloten, leggen een aantal voorwaarden op aan het landbouwgebruik. Samengevat komt het hierop neer: tijdens het broedseizoen (van april tot en met 15 juni) mogen geen of nauwelijks landbouwkundige werkzaamheden worden uitgevoerd op het perceel. De nieuwe beheerpakketten weidevogelbeheer eisen ook dat de grondwaterafstand niet wordt gewijzigd. Voor de kuikens en de ouders betekent de verlaging van de grondwaterafstand een verlies aan voedselbeschikbaarheid. Met deze aanvullende maatregel wordt gepoogd het broedsucces te verbeteren.

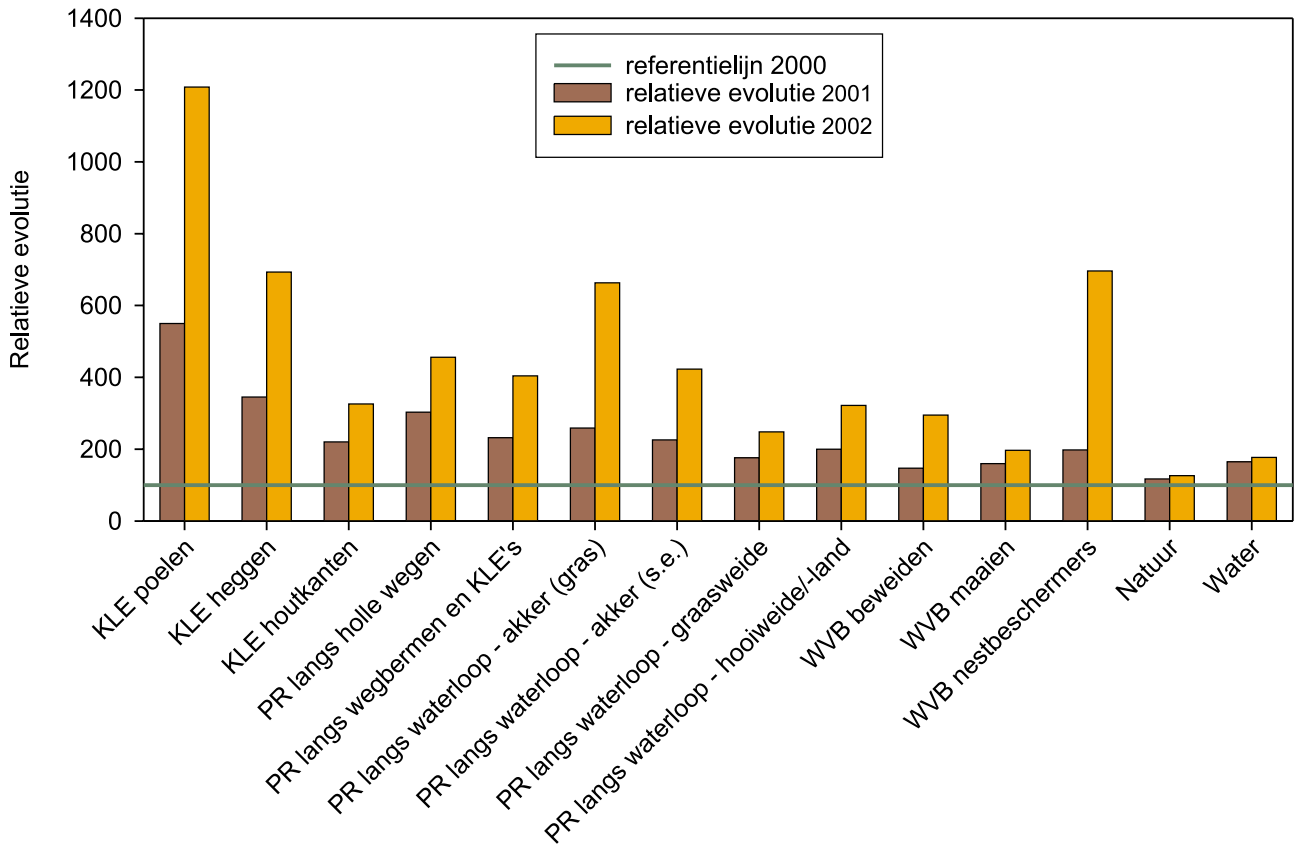
Ruilverkaveling

Ruilverkaveling is een inrichtingsinstrument dat kan worden ingezet in landelijk gebied. Het zorgt voor de uitvoering op het terrein van onder meer het ruimtelijke ordeningsbeleid, het (gebiedsgerichte) milieubeleid en het plattelandsbeleid.

Ruilverkaveling is geëvolueerd van een sectorinstrument naar een instrument voor de multifunctionele inrichting van hoofdzakelijk agrarisch gebied. De doorgedreven mogelijkheden om de nodige grondmobiliteit in functie van een geïntegreerde en gebiedsgerichte inrichting te realiseren (grondverwerking, herverkaveling, ...) en de mogelijkheid om een multifunctionele inrichting mogelijk te maken in evenwicht met landbouwbelangen, zijn essentieel.

Het meest toegepaste instrument inzake ruilverkaveling is de Wet van 22 juli 1970 op de ruilverkaveling. Deze is gewijzigd door de Wet van 11 augustus 1978 met bijzondere bepalingen eigen aan het Vlaamse Gewest. De ruilverkavelingwet (artikels 62, 70 en 71) werd ook gewijzigd door het decreet van 19 juli 2002 (52, 53, 54). De wijzigingen zijn erop gericht om de verplichtingen die voort-

Figuur 17.3: Cumulatieve relatieve evolutie oppervlakte in beheer per pakket perceelsranden (PR), weidevogelbeheer (WVB) en kleine landschapselementen (KLE), met uitzondering van het pakket aanleg en onderhoud van heggen waar de relatieve evolutie lengten in beheer wordt aangegeven en het pakket plaatsen van nestbeschermers waar de relatieve evolutie aantal nestbeschermers wordt aangegeven (referentie 100 = jaar 2000, s.e. = spontane evolutie) (afsluitdatum data: december 2002) (brongegevens: VLM).

vloeiën uit de Vogel- en Habitatrichtlijn en uit artikel 6 (leden 1 en 2) van de Habitatrichtlijn in het bijzonder, ook in de ruilverkaveling toe te passen. Onlangs is ook de Wet van 12 juli 1976 houdende bijzondere bepalingen inzake ruilverkaveling van landeigendommen bij de uitvoering van grote infrastructuurwerken in de aandacht gekomen.

Sinds 1 oktober 2002 zijn er 11 ruilverkavelingen in uitvoering. Het gaat het in totaal over 17.088 ha. Eind 2002 wordt het project Fortem beëindigd. Op dat ogenblik zullen er 136 ruilverkavelingprojecten zijn afgewerkt voor een totale oppervlakte van 170.429 ha. Daarnaast zijn er 16 ruilverkavelingen in voorbereiding voor een totale oppervlakte van bijna 48.000 ha.

In het vorig Natuurrapport is uitgebreid ingegaan op de ministeriële richtlijn van 14 maart 2000 betreffende de vernieuwde methodiek voor de ecologische inbreng in de ruilverkaveling. Tabel 17.1 geeft een beeld van de verdere uitvoering van de richtlijn. De belangrijkste evoluties in de verschillende modules worden toegelicht.

Alleen voor het ruilverkavelingsproject in Herenthout-Bouwel bestond de mogelijkheid om de landschapsecologische studie aan te passen. Hiervoor is o.a. gebruik gemaakt van nieuwe veldformulieren en een invoerprogramma. Er is een gebiedsdekkende ecotoopkartering van percelen én perceelsranden, een vlermuizeninventarisatie, poeleninventarisaties en een broedvogelkartering uitgevoerd. Voor verschillende indicatorsoorten is een patroonkaart opgesteld. Daarnaast is een visie ontwikkeld - toekomstige natuurtype binnen de ruilverkaveling - en is met het oog op de rapportering over de zorgplicht, de uitgangssituatie in de ecotopenbalans reeds ingevuld.

Voor de ruilverkaveling Sint-Lievens-Houtem is de zorgplicht conform het Natuurdecreet voor het eerst getoetst aan een milieueffectenrapport (MER) (standstill - principe, voorkomingsprincipe en ecologisch compensatieprincipe). Dit gebeurde op basis van de nota over de zorgplicht die bij het advies van de coördinatiecommissie hoort. Het MER stelt dat "het voorliggend ruilverkavelingsplan na uitvoering zal voldoen aan het standstill principe".

Met behulp van de kwantitatieve gegevens uit de ecotopenbalansen over 10 ruilverkavelingprojecten (Grootloon, Fortem, Weelde en Zondereigen, Sint-Lievens-Houtem, Jesseren, Willebringen, Rijkvorsel-Wortel, Malle-Beerse en Londerzeel-Wolvertem) is vastgesteld dat ruilverkavelingplannen een positieve bijdrage leveren voor de ecotoopgroepen bossen, heiden en vennen, moerassen en waterrijke gebieden. Er wordt een daling verwacht van historisch permanent grasland en ruigten. De verwachte afname van het historisch permanent grasland doet zich voornamelijk voor bij de graslanden met verspreide biologische waarden (Hpr) en het soortenrijk permanent grasland (Hp* en Hpr*). Van de halfnatuurlijke graslanden (Hc, Hu, Hj) wordt daarentegen een toename verwacht.

Tot slot kan worden gesteld worden dat de plansituatie in het algemeen meer natuur opneemt met een specifiek natuurbeheer (door openbaar bestuur of natuurvereniging) dan de uitgangssituatie.

Voor monitoring conform de ministeriële richtlijn kan worden uitgevoerd, moet het monitoringprogramma door de minister worden goedgekeurd. In november 2002 zijn 6 nieuwe monitoringprogramma's goedgekeurd. De uitvoering van de monitoringprogramma's is gestart in 2001 en wordt uitgevoerd door externen of door de Vlaamse Landmaatschappij. Tabel 17.2 beschrijft met welke modules van het monitoringprogramma de uitgangssituatie werd vastgelegd voor de projecten Elingen, Fortem, Grootloon, Reninge, Weelde en Woesten. Na januari 2001 - afsluitdatum vorige natuurrapport - zijn 2 nieuwe beheerplannen opgemaakt, nl. voor de projecten Bollebeek en Fortem.

Volgens de verplichtingen van de Vogel- en Habitatrichtlijn wordt in tabel 17.3 een overzicht gegeven van de ruilverkavelingen die overlappen met een Speciale Beschermingszone. Voor elk ruilverkavelingproject in uitvoering in of in de buurt van een Speciale Beschermingszone wordt in het kader van de aanvraag van de stedenbouwkundige vergunning een passende beoordeling gemaakt. Dit gebeurt in nauw overleg met de administratie bevoegd voor het natuurbehoud. Voorbeelden hiervan zijn de ruilverkavelingprojecten Weelde, Reninge en Elingen. Voor de projecten waarvan het MER al is opgemaakt, maar die nog niet nuttig zijn verklaard zal de passende beoordeling optimaal worden ingepast in de procedure. Hetzelfde zal gebeuren voor de projecten die reeds nuttig zijn verklaard, maar waar nog een stedenbouwkundige vergunning is vereist. Aangezien een ruilverkavelingplan is onderworpen aan de verplichting tot milieueffectrapportage, zal voor de nieuwe projecten de passende beoordeling conform het Decreet van 19 juli 2002 worden geïntegreerd in het milieueffectrapport (MER). Op korte termijn zal dit het geval zijn voor Rijkvorsel-Wortel (MER is opgestart), Malle-Beerse en Willebringen.

3 Kennis

Het is vrij eenvoudig om de evolutie van de gebiedsgerichte bescherming van het agrarische gebied kwantitatief (oppervlakte) op te volgen. Deze kwantitatieve opvolging kan niet garanderen dat de beschermde gebieden ook een verhoogde diversiteit hebben aan natuurwaarden. Wat dus belangrijk, maar ook veel moeilijker is, is de evaluatie van de kwalitatieve impact van gebiedsbescherming op het agrarisch gebied.

Hoewel de kwalitatieve impact bepalen een complexe zaak is, is er reeds een concept uitgewerkt voor een geïntegreerde en gebiedsgerichte monitoring van de biodiversiteit van het buitengebied. De hoofddoelstelling van deze monitoring is een periodieke beschrijving te geven van de toestand van de natuur in het buitengebied, waarbij deze gerelateerd wordt aan drukfactoren. De monitoring is nog steeds niet van start gegaan. Het probleem is - en dat geldt ook voor andere monitoringsprojecten - dat de financiële en administratieve verantwoordelijkheid niet wordt opgenomen.

Om de effecten van de instrumenten 'beheerovereenkomsten' en 'inbreng van ecologische aspecten in de ruilverkaveling' op de natuurwaarden in het agrarisch gebied te kunnen evalueren, moet er op een grondige manier aan monitoring worden gedaan.

Er kan worden vastgesteld dat bij beheerovereenkomsten jaarlijkse inventarisaties worden uitgevoerd. In 2002 heeft Natuurpunt in opdracht van afdeling Natuur een proefproject uitgevoerd om het broedsucces te meten. Deze inventarisaties leveren echter niet voldoende informatie op om na te gaan in hoeverre de beheerovereenkomsten een positief effect hebben op de diversiteit. Er kan worden aangenomen dat de uitvoering van de maatregelen en de naleving van de voorwaarden voor de bescherming van weidevogels een positieve invloed zullen hebben op de vogelsoorten waarvoor Europa bescherming vraagt. Hierover is wel geen cijfermateriaal voorhanden. Een doorgedreven monitoringsysteem dat gegevens verzamelt over broedende vogels op percelen met en zonder bescherming (natuurresevaten, beheerovereenkomsten) is dringend nodig.

In dit kader wordt in 2003 door de Cel Beheerovereenkomsten (VLM) een monitoringconcept uitgewerkt in samenwerking met het Instituut voor Natuurbehoud. Het is de bedoeling dat de gegevens van de huidige inventarisaties (bv. met betrekking tot broedsucces) maximaal worden geïntegreerd in de monitoringsstrategie.

Bij de ruilverkaveling is al een systematische monitoring ingevoerd. Hierbij moet worden opgemerkt dat de

Tabel 17.1: Implementatie van de ministeriële richtlijn van 14/03/2000.

	Vóór 31/12/2000	1/1/01-1/10/02	Aantal projecten
Aanpassing van de landschapsecologische studie, in het kader van de thematische studies ten behoeve van de planvorming	Herenthout-Bouwel	-	1
Rapportering over de zorgplicht	Grootloon Fortem Sint-Lievens-Houtem Weelde Zondereigen	Jesseren Rijkvorsel-Wortel Willebringen Londerzeel-Wolvertem Malle-Beerse	10
Monitoringprogramma's	Grootloon Fortem	Elingen Reninge Weelde Woesten Zondereigen Merksplas Vissenaken	9
Beheersplan	Eksaarde Hamme Rijkhoven Stuivekenskerke – 's Heerwillemkapelle	Bollebeek Fortem	7

Tabel 17.2: Vastgelegde modules die de uitgangssituatie van een project vastleggen.

Elingen	
Bossen Akkervogels	Natuurpunt Econnection
Fortem	
Historisch permanente graslanden en vegetatie van slootrandbegroeiing en sloten Avifauna	Nationale plantentuin Econnection
Grootloon	
Kamsalamander Vroedmeesterpad Das	VLM VLM VLM
Reninge	
Vochtig Halfnatuurlijk grasland Avifauna Herpetofauna	Natuurpunt Econnection Econnection
Weelde	
Avifauna Schrале graslanden in vochtige en droge sfeer Herpetofauna	VLM Natuurpunt en VLM VLM
Woesten	
Mesofiel hooiland Halfnatuurlijk, vochtig grasland Herpetofauna	Natuurpunt Natuurpunt Econnection

Tabel 17.3: Overlap tussen ruilverkavelingen en Speciale Beschermingszones

Ruilverkaveling	Fase	Oppervlakte overlapping met Vogelrichtlijngebied (ha)	Oppervlakte overlapping met Habitatrichtlijn (ha)
Adinkerke-Oostduinkerke	in onderzoek	-	298
Beveren	in onderzoek	169	-
Elingen	in uitvoering	-	125
Grootloon	in uitvoering	-	124
Hulsen-Olmen-Malou	in onderzoek	39	360
Jesseren	in onderzoek	-	212
Lille	in onderzoek	-	298
Malle-Beerse	in onderzoek	-	64
Merksplas	in uitvoering	32	48
Mettekoven	in uitvoering	-	20
Reninge	in uitvoering	578	-
Rijkevorsel-Wortel	in onderzoek	-	115
Sinaai	in onderzoek	-	16
Sint-Lievens-Houtem	in onderzoek	-	11
Stekene	in onderzoek	-	22
Veldhoven-Kreiel	in onderzoek	1849	283
Vliermaalroot	in uitvoering	-	8
Weelde	in uitvoering	670	-
Willebringen	in onderzoek	-	44
Zandplateau van Izenberge	in onderzoek	4	-
Zoersel	in onderzoek	-	231
Zondereigen	in uitvoering	-	146
Totale	in onderzoek	2.061	1.954
	in uitvoering	1.280	471
		3.341	2.425

ministeriële richtlijn spreekt over de monitoring van de effectiviteit van de maatregelen voor de natuur die in de ruilverkaveling worden uitgevoerd. De ecologische monitoring van de effecten van de ruilverkaveling in haar geheel is niet in de richtlijn opgenomen. Momenteel zijn de resultaten van de monitoring van de uitgangssituatie beschikbaar voor 6 ruilverkavelingprojecten.

Tot slot is ook nood aan een monitoring van de biodiversiteit op biologische landbouwbedrijven.

Ook al bestaan er concepten en een beperkt aantal monitoringsprojecten, deze garanderen geen degelijke evaluatie over de toestand van de natuur in het agrarisch gebied.

Lectoren

Geert Bogaert, Ria Gielis – Vlaamse Landmaatschappij
 Veerle Campens – Centrum voor Landbouweconomie
 Joost Dessein, Frank Nevens – Steunpunt Duurzame Landbouw

Walter Galle, Els Martens – AMINAL, afdeling Natuur
 Stijn Overloop – Vlaamse Milieumaatschappij, MIRA

